

ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

FORMATION OF STUDENTS' PSYCHOLOGICAL READINESS FOR PROFESSIONAL COMMUNICATION DURING ENGLISH LESSONS

У статті висвітлено проблему психологічної готовності студентів до професійної комунікації на заняттях англійської мови. Представлено погляди науковців на сутність цього явища (сукупність професійних знань, умінь та навичок, таких рис характеру як комунікативні здібності, працездатність, професійна пам'ять, толерантність, прагнення до самоконтролю та саморозвитку). Визначено основні складові психологічної готовності до професійної комунікації: мотиваційна (професійні установки та інтереси, бажання займатися професійною діяльністю за фахом та застосовувати отримані знання в обраній професійній сфері), орієнтаційна (віддзеркалює ціннісно-професійні орієнтації, в основі яких полягає професійна етика, професійні ідеали, принципи, переконання та готовність діяти на їх основі), пізнавально-оперативна (спрямована на формування уваги, уявлень, знань, дій, операцій та заходів, які є необхідними для роботи за фахом), емоційно-вольова (вольові процеси та почуття, які відповідають за успішне здійснення та результат діяльності молодого фахівця, його емоційний стан, самовладання, наполегливість, ініціативність, рішучість, ступень самостійності виконання того чи іншого завдання, уміння самоконтролю), психофізіологічна (впевненість у власних силах, прагнення виконати завдання, не зважаючи на певні складнощі, уміння контролювати та коригувати свою поведінку у колективі, проявляти активність, витримку та урівноваженість під час здійснення професійної діяльності), оцінююча (передбачає самооцінку готовності працювати і відповідність процесу розв'язання професійних завдань оптимальним алгоритмам). Висвітлено досвід щодо формування психологічної готовності до професійної комунікації під час занять з англійської мови (моделювання відповідної комунікативної діяльності; організація дискусій; ігрова діяльність; проведення тренінгів; організація зустрічей із економістами).

Ключові слова: психологічна готовність, професійна комунікація, англійська мова, студенти-економісти.

The article highlights the problem of students' psychological readiness for professional communication during English classes. The views of scientists on the essence of this phenomenon are presented (a set of professional knowledge, abilities and skills, and such character traits as communicative abilities, work capacity, professional memory, tolerance, desire for self-control and self-development on the other hand). The main components of psychological readiness for professional communication are determined: motivational (professional interests, desire to be engaged in professional activities, apply the knowledge in the chosen professional field), orientational (reflection of value-professional orientations, which are based on professional ethics, professional ideals, principles, beliefs and readiness to act on their basis), cognitive-operational (aimed at the formation of attention, ideas, knowledge, actions, operations and activities that are necessary for work in the profession), emotional-volitional (volitional processes and feelings, which are responsible for the successful implementation and result of the activity of a young specialist, his/her emotional state, self-control, initiative, determination, the degree of independence in the performance of a task, the ability to self-control), psychophysiological (confidence in one's own abilities, desire to complete a task, regardless of certain difficulties, ability to control and adjust one's behavior in a team, to show activity, endurance and poise during professional activity), evaluative (presupposes self-assessment of readiness to work and compliance of the process of solving professional tasks with optimal algorithms). The experience how to form psychological readiness for professional communication during English language classes is highlighted (modeling of appropriate communicative activity; organization of discussions; game activities; trainings; organization of meetings with economists).

Key words: psychological readiness, professional communication, English language, economics students.

УДК 371.13
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/53.1.27>

Іваніга О.В.,

ст. викладач кафедри педагогіки, іноземної філології та перекладу Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

Тарасенко С.Є.,

ст. викладач кафедри педагогіки, іноземної філології та перекладу Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Наразі заклади вищої освіти ще не остаточно відійшли від інформаційної моделі підготовки майбутніх спеціалістів, яка спрямована на надання студентам знань за фахом, її опрацювання та демонстрацію ступені засвоєння цієї інформації. Разом із тим, такий підхід не повністю відображає вимоги ринку праці, адже наразі необхідні не просто фахівці, які ґрунтовно володіють знаннями за фахом, але які з першого дня роботи є психологічно готовими до роботи у колективі, розуміють його закони та виклики.

Отже, професійна підготовка повинна забезпечити не тільки ґрунтовні фахові знання, але й психологічну готовність студентів до професійної комунікативної діяльності з урахуванням її особливостей для відповідної професії. Необхідно зазначити, що особливого значення психологічна готовність необхідна в часи змін, адже саме це визначає якість підготовки, ступень стійкості та успішності здійснення професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У психолого-педагогічній літературі проблема соціальної, професійної, психологічної, життєвої та побутової готовності студентів вивчалася на

різних рівнях. Так, Ж. Вірною вивчалася професійна ідентифікація та побудова тексту кольорових відношень, Формування психологічної готовності студентів ВНЗ до професійної комунікації незалежно від їх спеціалізації представлено у роботі О. Гудими та Н. Снігур; Л. Онуфрієва вивчала формування психологічної готовності студентів педагогічних спеціальностей до професійної комунікації, М. Д'яченком вивчалися психологічні проблеми до діяльності тощо

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Разом із тим, у науковій літературі недостатньо висвітлено роль занять з англійської мови у формуванні психологічної готовності до професійної комунікації, що і є **метою** нашої публікації.

Для цього вважаємо за необхідне вирішити наступні **завдання**:

- узагальнити погляди науковців щодо визначення сутності психологічної готовності студентів по професійної комунікації;
- визначити основні складові психологічної готовності до професійної комунікації;
- висвітлити власний досвід з цього питання

Виклад основного матеріалу дослідження. У науковій літературі готовність визначається як єдність стійких установок на активні і відповідні дії. Вона допомагає молодому спеціалісту успішно виконувати свої обов'язки, правильно використовувати знання, досвід, зберігати самоконтроль і перебудовуватися в залежно від непередбачуваних ситуацій.

Під психологічною готовністю розуміють вирішальну умову швидкої адаптації до умов праці і подальшого удосконалення професійної кваліфікації молодих фахівців [6].

На основі аналізу наукової літератури можна стверджувати, що науковці мають різні погляди на визначення сутності психологічної готовності до здійснення професійної комунікації. Так, на думку О. Савицької психологічна готовність являє собою поєднання мотиваційних, інтелектуальних, вольових та емоційних сторін психіки людини, які обумовлюють готовність випускників ЗВО до конкретної професійної діяльності та комунікації [8].

М. Д'яченко сутність психологічної готовності до здійснення професійної комунікації вбачають у вивченні змісту та структури діяльності. Вони підкреслюють, що психологічна готовність є складною динамічною структурою, яка об'єднує мотиваційну, емоційну, інтелектуальну та вольову складову психіки людини у їхньому співвідношенні із зовнішніми умовами та завданнями, які постають перед молодими спеціалістами [4].

На думку С. Максименка психологічна готовність до здійснення професійної комунікації є передумова її цілеспрямованості, регулювання та ефективності та відображає ціннісне ставлення

молодих людей, формує їх переконання, ставлення до роботи, погляди, вольові та емоційні якості та допомагає молодим спеціалістам успішно виконувати свої обов'язки [5].

Підсумовуючи думку науковців, можна зробити висновок, що формування психологічної діяльності до професійної комунікації з одного боку містить у собі сукупність професійних знань, умінь та навичок, а з іншого боку – такі риси характеру як комунікативні здібності, працездатність, професійну пам'ять, толерантність, прагнення до самоконтролю та саморозвитку.

На основі узагальнення поглядів науковців можна зробити висновок, що в структуру психологічної готовності до виконання професійної діяльності входять наступні складові:

- мотиваційна;
- орієнтаційна;
- пізнавально-оперативна;
- емоційно-вольова;
- психофізіологічна;
- оцінююча.

Так, мотиваційна складова містить у собі професійні установки та інтереси, бажання займатися професійною діяльністю за фахом та застосовувати отриманні під час навчання знання в обраній професійній сфері. Завдяки мотиваційній складовій молоді фахівці продовжують зростати як в професійному, так і особистому плані.

Орієнтаційна складова віддзеркалює ціннісно-професійні орієнтації, в основі яких полягає професійна етика, професійні ідеали, принципи та переконання та готовність діяти на їх основі. Ця складова є важливим показником психологічної готовності до професійної діяльності, отже навчальний процес у закладі вищої освіти має будуватися таким чином, щоб всі форми роботи сприяли формуванню у студентів таких рис характеру як відповідальність, уміння доводити справу до кінця [3; 5].

Пізнавально-операційна складова психологічної готовності до професійної комунікації спрямована на формування уваги, уявлень, знань, дій, операцій та заходів, які є необхідними для роботи за фахом. Особливу увагу необхідно приділяти саме формуванню професійного мислення, яке проявляється в умінні аналізувати робочі ситуації, прораховувати можливі шляхи вирішення проблем, моделювати різні шляхи розвитку ситуацій, прогнозувати можливі наслідки та правильно будувати професійну комунікацію.

Як зазначають самі студенти, під час вивчення навіть предметів за фахом їх основним завданням є підготовка до заліків та екзаменів, разом із тим більшість із них не замислюється як саме ці знання можна використовувати на практиці. Саме тому, завданням викладачів є пояснення здобувачам освіти роль матеріалу, що вивчається,

для їх подальшої трудової діяльності. Важливість такого підходу обумовлюється тим, що знання та уміння, які не використовуються на практиці та їх практичне застосування для студентів не є зрозумілим, не затримуються у пам'яті на тривалий час та як наслідок, не стають інструментами професійно спрямованої діяльності. У зв'язку з цим утворюється великий розрив між теоретичною та практичною підготовкою молодих фахівців та, як наслідок, у багатьох випускників спостерігається недостатньо сформований рівень готовності до професійної діяльності.

Емоційно-вольова складова психологічної готовності – це вольові процеси та почуття, які відповідають за успішне здійснення та результат діяльності молодого фахівця, його емоційний стан, самовладання, наполегливість, ініціативність, рішучість, ступень самостійності виконання того чи іншого завдання, уміння самоконтролю [1].

Психофізіологічна складова полягає у впевненості у власних силах, прагненні виконати завдання, не зважаючи на певні складнощі, умінні контролювати та коригувати свою поведінку у колективі, проявляти активність, витримку та урівноваженість під час здійснення професійної діяльності. Оцінююча складова передбачає самооцінку готовності працювати і відповідність процесу розв'язання професійних завдань оптимальним алгоритмам [2].

З досвіду роботи можна стверджувати, що заняття з англійської мови сприяють формуванню психологічної готовності до професійної комунікації. Ця мета досягається через такі види діяльності як:

- моделювання відповідної комунікативної діяльності;
- організація дискусій;
- ігрова діяльність;
- проведення тренінгів;
- організація зустрічей із економістами.

Моделювання комунікативної діяльності за фахом відбувається найчастіше за все через побудову діалогів та відтворення ситуацій, які можуть трапитися у реальному житті. Організацію такого виду діяльності ми традиційно організуємо у декілька етапів: ознайомлення студентів із активною лексику, складання діалогів, їх «програвання» та аналіз помилок як з огляду мови, так і поведінки. Так, під час вивчення теми «Попит та пропозиції» до активної лексики можна віднести такі слова та словосполучення як *supply, demand, marginal utility, income effect, substitution effect, change in demand, substitutes, complements, demand elasticity, price elasticity, price inelasticity* та інші. Після опрацювання вимови активної лексики доцільно впевнитися, що студенти розуміють значення кожного із термінів.

Після підготовчого етапу ми розбиваємо студентів на групи та просимо їх представити один

із продуктів з нееластичним попитом та обґрунтуванням чому саме це так. Як правило, це – продукти першої необхідності: молоко, ліки, хліб, бензин тощо. Студентам надається певний час на підготовку обґрунтування своєї відповіді. Причому під час обґрунтування доцільно враховувати такі фактори як наявність заміників, ціни на додаткові товари, зміну смаків споживачів і зміни в доходах. Після представлення кожною групою свого товару пропонується створити список «правил виробництва товарів з нееластичним попитом» або спробувати довести, що товар, який представлено одним із опонентів не належить до цієї групи.

Цікавими та корисними з точки зору формування психологічної готовності до професійної комунікації є проведення дискусій. Взагалі цей вид роботи ми намагаємося проводити від час вивчення будь-якої теми, адже на матеріалі теми для обговорення студенти також вчать будувати власну лінію поведінки під час якої, з одного боку, вони мають максимально коректно висловити власну точку зору, з іншої – також максимально коректно не погодитися з опонентами.

Наприклад, під час дискусії на тему бідності та дискримінації ми обговорюємо якою має бути мінімальна заробітна плата та що таке бідність. Студенти намагаються знайти відповіді на такі питання:

- чи впливає підвищення мінімальної заробітної плати на скорочення робочих місць?
- що має бути вірним щодо еластичності попиту на збільшення загальної суми, яка приходить на цих працівників?
- що необхідно знати, щоб обґрунтовано підходити до обговорення розміру мінімальної заробітної плати?;
- що таке бідність та які параметри її вимірювання?
- як ви думаєте, скільки потрібно сім'ї з 2 дорослих і 2 дітей, щоб просто прожити? [8].

Зазначимо, що ми спеціально обираємо для проведення дискусій неоднозначні питання, які стимулюють до роздумів та коректного захисту власної позиції.

З досвіду роботи можна стверджувати, що існує багато ігор економічної тематики, які також сприяють розвитку психологічної готовності до професійної комунікації. Під час роботи в офлайн форматі ми організували відповідні ігри. Особливою популярністю серед студентів користуються такі ігри як «Цінова дискримінація, вертикальна диференціація і ціноутворення», «Вплив фіксованих витрат і обмежень на ціну та прибуток під час використання диференційованих товарів», «Цінова та якісна конкуренція і екологічна політика щодо викидів CO₂ з правилами яких можна ознайомитися на сайті Classroom Games for Teaching Economics [7].

Формуванню психологічної готовності до професійної комунікації сприяє також організація тренінгів та організації зустрічей з економістами, які володіють англійською мовою, адже з одного боку студенти мають змогу поповнити свої практичні знання, з іншого також вчать коректно та ввічливо ставити питання та підтримувати бесіду.

Висновки. Отже, формування психологічної готовності до професійної комунікації є одним із необхідних компонентів підготовки майбутніх спеціалістів. Необхідні для цього уміння і навички мають формуватися як під час вивчення профільних предметів, так і під час вивчення англійської мови. Вважаємо види діяльності, що було висвітлено у статті дієвими та ефективними для цього механізмами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вірна Ж. П. Професійна ідентифікація: побудова і валідизація тесту кольорових відношень (для діагностики усвідомлення професійного образу). *Практична психологія та соціальна робота*. 2002. № 3. С. 45-50
2. Горбань Г.О. Особливості формування психологічної готовності здобувача освіти до самоорганізації в умовах карантину. *Психологічне здоров'я персоналу організацій в умовах пандемії COVID-19: проблеми та технології забезпечення : матеріали XIV Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції з організаційної та економічної психології*. 2020. С. 29-31
3. Гудима О. В., Снігур Н. І. Формування психологічної готовності студентів ВНЗ до оволодіння майбутньою професією. *Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології*. 2012. Вип. 18. С. 228- 235.
4. Дьяченко М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности. Минск, 1976. 176 с.
5. Максименко С. Д., Заброцький М. М. Технологія спілкування (комунікативна компетентність учителя: сутність і шляхи формування. Київ, 2005. 112 с.
6. Онуфрієва Л. А. Формування психологічної готовності випускників педагогічних спеціальностей ВНЗ до професійної. *Збірник наукових праць КПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Проблеми сучасної психології*. 2011. Вип. 13. С. 184-186.
7. Classroom Games for Teaching Economics. <https://economics-games.com/games>
8. Group Discussions. Maya Federman Pitzer College. https://www.economicsnetwork.ac.uk/showcase/federman_group